

Marta Vila Ibarbia

Proposta d'estudi a partir de la
implementació d'un conte i un
dossier d'activitats creats per al
tractament del dol en infants
d'educació primària

TREBALL FINAL DE GRAU

Universitat de Barcelona

Facultat d'Educació

Grau de Mestre d'Educació Primària

Tutora: Ann Elizabeth Wilson Daily

Curs 2021-2022

6 crèdits

Barcelona, 7 de juny, 2022

Resum

El dol és un procés pel qual tots haurem de passar en un moment o altre de la nostra vida. El present estudi té com a objectiu crear un conte acompanyat d'unes activitats perquè l'alumnat d'educació primària tingui eines necessàries per fer-hi front i per ajudar als altres en aquest procés. La mostra proposada compta amb quaranta escoles de la Catalunya Central, dividides en grup experimental i grup control. En el primer grup s'implementarà el material creat i en ambdós grups es passarà un pretest i dos posttest per tal de mesurar les variables dependents de l'estudi: adquisició de vocabulari concret, nivell d'ansietat i depressió, facilitat per parlar de la mort i grau d'empatia per ajudar a un company/a. Les variables de control són l'edat, el gènere i l'existència de dol del progenitor. Les dades es recollirien a partir de les rúbriques creades, a partir de l'escala inclosa en un dels tests i a través del programari de variables latents LISREL 9.1. L'anàlisi de les dades es faria a través de la comparació de dades obtingudes a partir del pretest i els posttest i el mètode ANCOVA per tal de determinar, mitjançant un mètode estadístic, si les variables de control afecten en els resultats de l'estudi. Finalment, les dades s'entrarien al programari IBM® SPSS® per detectar possibles patrons i es faria un informe final on quedarien recollits tots els canvis produïts en els resultats.

Paraules clau. Dol, mort, empatia, ansietat, depressió.

Grieving is a process that we all have to go through at some point in our lives. The aim of this study is to create a story and accompanying activities to provide primary school students with tools that they need to cope with this process and help others that live the same situation. The proposed sample includes forty schools from Catalunya Central, divided into experimental group and control group. In the first group, the created material will be implemented and in both groups a pretest and two post-test will be partaken in in order to measure the dependent variables of the study: acquisition of specific vocabulary, level of anxiety and depression, ease to talk about death and degree of empathy to help a classmate. The control variables are age, gender and the existence of grief for a parent. The data would be collected from the created rubrics, from the scale included in one of the tests and through the software of latent variables LISREL 9.1. The analysis of the data would be done through the comparison of data obtained from the pre-test and two post-test and the ANCOVA method in order to determine, by means of a statistical method, whether the control variables affect the result of the study. Finally, the data would be entered into the IBM® SPSS® software to detect possible patterns and a final report would be made which would record all the changes in the results.

Key words. Grief, death, empathy, anxiety, depression.

Índex

1. Introducció	2
1.1. Objectius de creació del material	6
2. Disseny del material	7
3. Metodologia	15
3.1. Mostra proposada	15
3.2. Variables operacionals	17
3.3. Objectius de l'estudi	19
3.4. Proposta de recollida de dades	20
3.5. Proposta d'anàlisi de dades	21
3.6. Hipòtesis	21
3.7. Limitacions previstes	23
4. Referències bibliogràfiques	24
5. Annexos	27
5.1. Annex A: Material creat: conte i dossier d'activitats	27
5.2. Annex B: Pretest i posttest	49
5.3. Annex C: Instruments de recollida de dades	53

1. Introducció

L'ésser humà, com d'altres animals, desenvolupa, de manera característica, vincles d'aferrament intensos i, en conseqüència, una predisposició al dol quan aquests vincles es trenquen, sigui per una separació de llarga durada o bé la mort. Únicament l'ésser humà, però, viu en un món simbòlic i literal molt ric. Per tant, registra una pèrdua tant pel que fa al significat com de separació física (Neimeyer et al., 2011).

El dol, segons el Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans (s. d.), és definit com "una aflicció causada per la mort d'una persona estimada i, en general, per una gran desgràcia". Segons Flahault et al. (2018), el dol és, bàsicament, una sensació de buit que es viu en el dia a dia quotidià. Aquest procés viscut per les persones que han patit una pèrdua gran normalment té uns efectes devastadors (Kosminsky, 2021), ja que és una experiència que et força a contemplar el futur amb tota l'ansietat que comporta (Flahault, 2018). D'altra banda, es va concretar que el dol té com a objectiu la reconstrucció d'un individu autònom que debilita el vincle d'aferrament amb el difunt i forma nous vincles en la mesura del possible (Walter, 1996, p. 7, citat per Neimeyer et al., 2014). A més a més, el procés de dol es pot observar a diferents nivells, siguin biològics, personals i interpersonals, o bé socials (Stroebe et al., 2008 citat per Neimeyer et al., 2014).

Per a tenir un bon procés de dol és important no evitar el dolor del dol, ja que és "una de les maneres menys saludables d'enfrontar-se a la pèrdua" (de St. Aubin, 2020, p. 83 citat per Daugherty, 2021, p. 3). Per contra, si es valora la pèrdua i el sentiment que aquesta genera, s'acaba valorant la vida, experimentant així un bon procés de dol (Frank, 1991, p. 41 citat per Ellis, 1993). És per això que cadascú s'ha de permetre sentir el que sent, ja que si es coneix i s'autoritza la presència del dol, arribarà un moment en què ja no serà necessari i desapareixerà (Kosminsky, 2021).

Pensar sobre els nostres sentiments mentre els estem sentint és essencial per regular i controlar els nostres estats emocionals de manera efectiva, *més que no pas actuar impulsivament o fer alguna cosa per callar les emocions...* això és un problema, i aquestes són habilitats que desenvolupem i refinem al llarg de la vida - *no sense ajuda* (Allen, 2003, p. 94 citat per Kosminsky, 2021, p. 3).

L'esforç per processar la pèrdua és, en gran part, un procés emocional, sigui per l'angoixa ininterrompuda provocada per la tragèdia, o bé per l'emoció d'alleujament a causa d'una mort esperada i convenient (Neimeyer et al., 2014). Donar sentit a la pèrdua és un dels processos més complicats, però alhora més necessaris per no caure en un dol complicat. "El sentit del procés de dol ha estat buscat, suportat socialment i, fins i tot imposat, per algunes cultures" (Neimeyer et al., 2014, p. 3).

Es va determinar que donar sentit durant els mesos més recents a la mort prediu alts nivells de benestar al cap d'entre 18 i 48 mesos (Coleman i Neimeyer, 2010 citat per Neimeyer et al., 2014). Aquells que pateixen de dol recuperen o mantenen la sensació de seguretat quan emfatitzen el vincle d'aferrament amb la persona que ha mort. Cal tenir en compte que no és fins al cap de dos anys que es pot tenir la capacitat de sentir una emoció més positiva amb aquest vincle, sentint una connexió més curativa que no pas als mesos immediatament posteriors a la mort (Field i Friedrichs, 2004 citat per Neimeyer et al., 2014).

El vincle continuat amb el difunt sembla que està associat a menys dolor quan la pèrdua en si "té sentit en termes espirituals, existencials o pràctics que atorga un significat universal que té un paper adaptatiu per a moltes persones" (Neimeyer et al., 2006 citat per Neimeyer et al., 2014, p. 6). Per contra, si hi ha una connexió molt intensa amb la memòria de la persona que ha mort s'associarà a un dol amb més intensitat si aquesta pèrdua es pot considerar evitable, innecessària o sense sentit (Neimeyer et al., 2006 citat per Neimeyer et al., 2014).

Pel que fa als infants, els que pateixen de dol tenen un risc més gran de patir depressió, resultats escolars baixos, mortalitat alta i es poden arribar a sentir aïllats dels seus companys més sovint (e.g. Cerel et al., 2006; Li et al., 2014; Parson, 2011 citats per Lytje, 2018). De la mateixa manera, també tenen més risc de fumar, drogar-se o bé cometre crims quan arriben a l'adolescència o l'edat adulta (Nielsen et al., 2012 citat per Lytje, 2018). Per aquest motiu, l'alumnat hauria de ser proveït, a partir del currículum escolar, de diferents oportunitats educatives estructurades per treballar com afecta la pèrdua i aprendre a donar-se i a donar suport (Stylianou i Zembylas, 2018). Actualment, però, "la recerca en educació sobre la mort i el seu impacte en la comprensió dels nens sobre la pèrdua i el dol és encara força limitada" (Logan et al., 2017; Neimeyer et al., 2011; Neimeyer et al., 2002; Renaud et al., 2013 citats per Stylianou i Zembylas, 2018, p. 446).

Els infants i joves que estan en procés de dol poden trobar-se que els altres els reconeixen, en primer lloc, com a persones que han perdut algú a causa de la mort. La vivència de dol i pèrdua, doncs, pot tenir un efecte de gran magnitud en el desenvolupament de la seva identitat, ja que, tot i que es pot arribar a curar, les cicatrius emocionals mai marxen del tot (Markell i Markell, 2008, p. 6 citats per Koehler, 2010).

Les polítiques de la societat sobre el dol dominen i orienten a les persones que estan en aquest procés com han de pensar, com s'han de sentir i com s'han de comportar (Neimeyer et al., 2014). Per aquest motiu, "totes les societats tenen regles sobre com s'han de mostrar i gestionar les emocions del dol" (Walter, 1999, p. 120 citat per Neimeyer et al., 2014, p. 9). D'aquesta manera, totes les persones que no segueixen les expectatives de la societat són qualificats d'aberrants (Neimeyer et al., 2014).

Les narracions personals de la pèrdua, que recorren a processos narratius per establir el significat de la vida i la mort de la persona difunta, així com l'estat post-mortem de la persona amb dol s'enclaven en contextos culturals, polítics i religiosos i es basen en gran manera en la producció discursiva d'altres individus en dol (Neimeyer et al., 2014, p. 3).

Moltes persones en procés de dol batallen per saber com comunicar allò que senten. Fins i tot els escriptors hàbils i poètics tenen el repte de com expressar el dolor provocat pel dol (Kosminsky, 2021). No és gens fàcil perquè narrar aquest tipus de dolor provoca que hi hagi un procés de reafirmació, reparació o substitució de la trama bàsica i el tema de la història de la vida del dol (Neimeyer et al., 2014). Així doncs, una forma de teràpia és ajudar a fer que el pacient que estigui desolat per una pèrdua pugui aprendre llenguatge específic per al dol i proveïr-lo d'una persona que l'escolti, ja que canvia el cervell (Kosminsky, 2021).

Per aquest motiu, hi ha certes pràctiques que afavoreixen que aquest procés sigui el menys dolorós possible. En aquest treball, ens centrarem en l'eina del conte per a poder entendre la mort.

De fet, el mitjà visual és una eina poderosa per entretenir, però també per educar (Daugherty, 2021). Les històries són una "força formidable per ensenyar psicologia, treball social i assessorament, així com salut i ciències socials" (Harrington, 2020, p. 35 citat per Daugherty, 2021, p. 1).

Les històries permeten que els lectors no només puguin viure l'experiència del protagonista, sinó que també puguin descobrir el que podrien viure en algun moment de la seva vida (Ellis i Bochner, 1992; Turner, 1986 citats per Ellis, 1993), de la mateixa manera que ens poden educar a partir d'experiències que no entren dins les nostres perspectives (Daugherty, 2021). Per tant, la narració és bona eina per tal d'entendre els processos de resiliència que es creen o es mantenen després d'una pèrdua compartida dins d'una família (Hooghe i Neimeyer, 2012 citats per Neimeyer et al., 2014).

Explicar el que s'ha viscut és una eina que ajuda a gestionar la pèrdua i a reduir el trauma (Harvey, et al., 1995 citat per Gilbert, 2002), ja que "és una manera constructiva d'afrontar psicològicament els estressors greus i la pèrdua al llarg del temps" (Harvey et al., 1995, p. 315 citat per Gilbert, 2002, p. 224). D'aquesta manera, per poder fer front als efectes provocats pel dol, donar sentit sobre el món o adquirir més control sobre les nostres vides, es pot fer servir el recurs de contar històries. De fet, pot ser fins i tot alliberador perquè s'alleugen les tensions emocionals (Padhee, 2020 citat per Daugherty, 2021). D'altra banda, els relats personals (Lewis 1963; Lerner, 1978 citats per Ellis, 1993), les pel·lícules (Sargent, 1980 citat per Ellis, 1993), la poesia i la literatura (Agee, 1938 citat per Ellis, 1993) també ens ajuden a entendre les reaccions emocionals davant de la mort. D'aquesta manera, podem extreure que la mort és un succés que fa que canviï el sentit de la vida per als supervivents (Ellis, 1993).

La narrativa organitza les experiències i la informació que anem recopilant. Aquest fet proporciona estructura a tot allò que vivim i estableix significat (Bruner, 1990 citat per Gilbert, 2002). Els éssers humans creem històries i els donem sentit tant en el context de relacions reals com d'imaginàries. Així doncs, aprenem sobre el món real mitjançant la narrativa, sobretot de la nostra cultura (Bruner, 1990 citat per Gilbert, 2002). Cal tenir present, però, que pel simple fet de narrar una història, l'oient, només escoltant, crea una nova història, una nova interpretació i una nova comprensió (Riessman, 1993 citat per Gilbert, 2002).

Pel que fa a les persones que estan en procés de dol, aquestes s'identifiquen amb certs personatges que poden incitar el seu creixement personal. El fet de veure que hi ha un referent que viu una transformació comporta que hi hagi esperança per poder trobar un propòsit de la seva vida i dotar-lo d'un nou sentit. Subconscientment, no només es transformen sinó que també aprenen la manera de com curar-se (Daugherty, 2021). El fet de descobrir una història

que doti de significat la pèrdua i quedi, en part, contrarestada per tot aquell aprenentatge sobre la vida que aquesta experiència aporta, es relaciona amb aquelles persones que tenen un procés més adaptatiu del dol (Neimeyer et al., 2014).

1.1. Objectius de creació de material

- Crear un conte i unes activitats que proveeixin vocabulari sobre la mort a l'alumnat d'educació primària.
- Crear un conte i unes activitats que redueixin l'ansietat a l'alumnat d'educació primària que està en procés de dol per la mort d'un progenitor.
- Crear un conte i unes activitats que redueixin la depressió a l'alumnat d'educació primària que està en procés de dol per la mort d'un progenitor.
- Crear un conte i unes activitats que facilitin la comprensió de la mort, la pèrdua i el dol com a part de la vida a l'alumnat de primària.
- Crear un conte i unes activitats que facilitin l'adquisició d'empatia per ajudar a un company/a en cas que un alumne d'educació primària pateixi la mort d'un familiar.

2. Disseny del material

El material que s'ha dissenyat és un conte amb unes activitats per treballar el procés de dol en l'alumnat de 6 a 12 anys, és a dir, d'educació primària. Està dissenyat per aplicar-se a qualsevol curs i adaptar les activitats adjuntes segons l'edat dels nens i nenes (vegeu Annex A). Aquest material pretén que l'alumnat pugui aprofundir més en el coneixement de la mort i el procés de dol derivat d'aquesta i pugui reflexionar sobre aquest fet.

El conte està explicat des de la perspectiva de la lluna, la qual veu la situació per la qual passa en Lluç, un nen que sempre l'espia des de la seva habitació a través d'un telescopi. La Lluna s'adona que el pare d'en Lluç ha mort i observa el seu entorn per aprendre a gestionar una situació com aquesta per si mai ella es troba que hi ha un amic o amiga que perd un dels seus progenitors o bé si ella es troba en la situació d'en Lluç.

Aquella nit se sentia especialment nostàlgica perquè recordava al seu estimat petit Lluç, que cada nit l'observava des del telescopi de la seva habitació.

Feia dos dies que en Lluç no apareixia i la lluna no podia trobar aquells ulls blaus ansiosos de descobrir tot allò que passava fora del planeta.

6

7

Figura 1. Pàgines 6 i 7 del conte *Des del cel*.

Les activitats que l'acompanyen estan dividides segons l'objectiu que persegueixen: abans de la lectura, comprensió del text, comprensió del tema, reflexió, activitats de compartir, activitats grupals i activitats d'emocions relacionades amb aquest tema. Dins d'aquestes, les activitats també contemplen els propòsits de la creació del material. A la Taula 2 se'n detalla la relació. Tot i això, el dossier també inclou propostes que no estan relacionades amb els objectius de creació del material, sinó que persegueixen altres objectius com la creació d'expectatives, una comprensió de la lectura més profunda o bé reflexionar sobre subtemes que no tenen relació amb els objectius proposats.

7.T'agrada pensar que les persones que han mort estan al cel i són una estrella? Per què?

.....
.....
.....
.....

8.Si en Lluc fos un company de classe, com l'acompanyaries?

.....
.....
.....

9.Com pot expressar en Lluc les seves emocions? Com ho expressaries tu?

.....
.....
.....

10.Com creus que se sentia la Lluna?

.....
.....
.....

Figura 2. Activitats de l'apartat "Reflexió" del dossier d'activitats del conte *Des del cel*.

Respecte al currículum d'educació primària, s'inclouria dins de l'àmbit d'educació en valors. Dins d'aquest àmbit es treballen continguts com la identificació de les emocions pròpies i dels altres, la sensibilitat, respecte i tolerància envers els altres, o bé les actituds que contribueixen al benestar emocional del grup (decret 119/2015, del 23 de juny, d'educació).

Així doncs, l'estudi pretén comprovar si el conte i les activitats derivades d'aquest (variable independent) aporta millores en l'adquisició del vocabulari específic, en la reducció de

depressió i ansietat en persones que estiguin en aquest procés, en una millora en la facilitat per parlar de la mort, la pèrdua i el dol, i en l'adquisició d'empatia per ajudar a algú que estigui passant per un procés de dol (variables dependents). També es tindrà en compte l'edat, el gènere i si l'alumne ha patit la mort d'un progenitor (variables de control).

Per elaborar el disseny del material, s'ha tingut en compte els aspectes teòrics mencionats a l'apartat d'*Introducció*. A continuació, es presenta una taula amb la seva concreció:

Taula 1: proposta de qualitat empíria en el producte

Aspecte	Justificació o fonamentació en antecedents empírics
La mort tractada és la d'un pare o una mare.	Segons Lytje (2018), la mort del pare o la mare durant la infància ha estat categoritzat com un dels incidents més traumàtics que un infant es pot trobar. Per aquest motiu, el conte té com a història principal la mort del pare.
Llenguatge explícit sobre la mort.	Segons Stylianou i Zembylas (2018), la raó per ensenyar als infants sobre la mort estan relacionats amb millorar l'estil i la qualitat de la vida i la mort. Així doncs, treure el tabú del llenguatge de la mort perquè l'alumnat pugui llegir i discutir sobre la mort de manera racional, sense esdevenir ansiosos, per entendre la dinàmica del dol i de les diverses reaccions de la mort d'un "altre significant" són algunes de les àrees de l'educació sobre la mort que inclou el conte i el dossier d'activitats.
A les activitats utilitzar el <i>role-playing</i> per ajudar a un company o companya amb dol.	Segons l'estudi de Stylianou i Zembylas (2018), es va discutir amb l'alumnat la importància d'una escolta activa quan es vol ajudar a una persona que està en procés de dol. Així doncs, hi ha una activitat destinada a empatitzar amb els personatges principals del conte perquè si mai es dona el cas que hi ha aquesta situació a l'aula, els companys i companyes sàpiguen com actuar i com se sent la persona que ha patit la pèrdua.

<p>Memòries amb el difunt.</p>	<p>Segons els resultats de l'estudi de Stylianou i Zembylas (2018), "tenir records pot influir positivament el dol". Així com, "els records no necessàriament causen més tristesa, sinó que també poden ser d'ajuda pels que pateixen un procés de dol sempre que no els frenés aquest procés". Al dossier d'activitats queda reflectit amb una carta on s'hagi d'explicar com s'ha viscut i quines memòries hi ha amb aquesta persona si es dona el cas que hi ha hagut una mort propera, per així ajudar a sanar aquest procés.</p>
<p>Suport social efectiu.</p>	<p>Segons Thornton i Breen (2017) citats per Stylianou i Zembylas (2018), oferir un suport social efectiu podria ser un dels determinants més forts dels resultats psicosocials després del dol. Al conte, doncs, es demostra aquest suport i a les activitats hi ha un apartat extens de reflexió i empatia per poder-ho treballar. A més a més, Allende i Condemarín (1997), Quintero (1992) i Vannini (1995) citats per Escalante de Urrecheaga i Caldera (2008), afirmen que "la literatura infantil i juvenil amplien l'horitzó intel·lectual i artístic dels infants i adolescents, així com el seu univers social, afectiu, imaginatiu i lingüístic". Per aquest motiu el conte pot ser una bona eina per a millorar el suport social a través del conte.</p>
<p>La importància de mostrar empatia.</p>	<p>De l'estudi implantat per Stylianou i Zembylas (2018), es pot extreure que el coneixement d'aquest concepte i la seva importància el van adquirir després de fer el programa d'intervenció. Per tant, és rellevant posar èmfasi en el coneixement d'aquest aspecte que és tan important quan estàs en procés de dol i a les activitats es treballa de forma intensa per a poder-hi incidir.</p>
<p>Amic fictici amb qui emmirallar-se.</p>	<p>Segons Koehler (2010), pels molts fans de Harry Potter que han experimentat una mort d'algú important per a ells, la</p>

	<p>sèrie els ha donat un amic fictici amb qui es poden emmirallar sobre les seves pròpies històries de pèrdua i dol. Així doncs, s'espera que el conte també serveixi com a referent per aquell alumnat que pateixi alguna vegada a la seva vida una situació semblant.</p>
<p>Caracterització animada, mort del pare o la mare, causa de la mort inespecificada, tema de l'esperança i objectiu progressiu de la ficció.</p>	<p>Segons Neimeyer et al. (2011), aquests són els elements que va sortir amb més percentatge en el seu estudi.</p> <p>S'utilitzen aquests elements dins del conte perquè els autors conclouen que el seu estudi va portar als participants a articular no només els problemes o els reptes associats amb la pèrdua, sinó també solucions potencials i reals.</p>
<p>Paper del pare o la mare que també pateix el procés de dol.</p>	<p>Segons Barrera et al. (2012) citats per Flahault et al. (2018), el pare o mare que queda té un paper fonamental per l'experiència de dol de l'infant en procés de dol. Així doncs, també s'inclou aquest personatge en el conte.</p>
<p>Suport dels iguals.</p>	<p>Segons Dopp i Cain (2012) citats per Flahault et al. (2018), el suport social dels companys i companyes de la mateixa edat sembla ser positivament correlacionat amb un millor ajustament dels infants i adolescents que han perdut el pare o la mare, així com negativament correlacionat amb pensaments intrusius relacionats amb el dol. En aquest sentit, s'inclou a dins del conte aquesta referència i, a més a més, a les activitats es treballa de manera reiterada.</p>
<p>Por a ser vist com a diferent.</p>	<p>Segons l'estudi de Lytje (2018), en les fases inicials del retorn a l'escola, l'alumnat tenia por a ser vistos diferents i a ser catalogats com a tal. Per aquest motiu, al conte es tracta la tornada a l'escola amb naturalitat i amb el suport dels iguals, treballant molt l'empatia de tot el grup perquè si mai es dona el cas, ningú senti aquesta por.</p>

<p>Espai on sentir-se segur per poder parlar del dol.</p>	<p>Segons Lytje (2018), ens hem d'assegurar que hi ha un lloc on els estudiants poden plantejar temes, així com mantenir un enfocament constant de la pèrdua. El conte i les activitats tenen com a objectiu perdre una mica el tabú, poder conscienciar sobre aquest tema i tractar-lo per tal de saber com actuar en cas de trobar-se en una situació semblant.</p>
<p>Flexibilitat en les activitats proposades.</p>	<p>Segons Lytje (2018), la clau està amb aconseguir la balança entre el que es pot fer, el que és necessari fer i el que l'infant vol. Les activitats, doncs, no tenen com a propòsit arribar a una resposta correcta, sinó reflexionar i donar l'opinió personal. Sobretot es busca guanyar empatia per poder actuar de la millor manera possible si mai es dona el cas i es pretén no forçar a ningú a explicar, sinó que sigui una eina de suport per si es desitja utilitzar.</p>

S'aspira a que, després del conte, es puguin assolir els objectius plantejats i que aquests es vegin reflectits en les activitats posteriors, així com altres objectius més concrets del conte. A la següent taula es pot veure la relació dels propòsits plantejats en relació amb les activitats proposades.

Taula 2: Relació de les activitats amb els objectius

		Vocabulari sobre la mort	Reduir l'estrès del dol	Comprensió de la mort, la pèrdua i el dol	Adquisició d'empatia	Altres objectius
Abans de la lectura	Activitat 1					
	Activitat 2					
Comprensió	Activitat 1					

lectora	Activitat 2					
	Activitat 3					
	Activitat 4					
Comprensió del tema	Activitat 1					
	Activitat 2					
	Activitat 3					
	Activitat 4					
	Activitat 5					
	Activitat 6					
Reflexió	Activitat 1					
	Activitat 2					
	Activitat 3					
	Activitat 4					
	Activitat 5					
	Activitat 6					
	Activitat 7					
	Activitat 8					
	Activitat 9					
	Activitat 10					
	Activitat 11					
	Activitat 12					
	Activitat 13					

	Activitat 14					
Compartir	Activitat 1					
	Activitat 2					
	Activitat 3					
	Activitat 4					
	Activitat 5					
Activitat pràctica	Activitat 1					
Emocions	Activitat 1					
	Activitat 2					
	Activitat 3					

El conte es llegirà conjuntament amb tota la classe, però les activitats, a part de les que s'especifica que seran de forma grupal, es realitzaran individualment. Les que formin part del pretest i els posttest (vegeu Annex B) es duran a terme abans i després de la lectura del conte.

Segons convingui, les activitats es poden treballar en un sol dia o en sessions diferents, ja que el material pot ser tractat de moltes maneres diferents segons la conveniència del moment i de l'objectiu que pretengui assolir el mestre o la mestra que vulgui utilitzar-lo.

3. Metodologia

3.1. Mostra proposada

La mostra on s'implementarà aquest estudi són quaranta escoles de la Catalunya Central. Dins la mostra s'ha escollit localitats amb escoles públiques i concertades o privades per tal d'agafar una de cada tipus de titularitat de cada localitat. Aquestes s'han escollit de manera aleatòria i, també amb aquest mateix procediment, s'ha adjudicat si seria grup control o bé grup experimental. S'ha assignat de manera que a cada localitat hi ha un grup control i un experimental aconseguint que hi hagi vint escoles a cada grup i que tinguin la meitat de cada tipus de titularitat.

El pretest i els dos posttest s'aplicaran a totes les escoles per igual, ja que si no es pot mesurar un canvi significatiu. Per tant, al grup experimental s'aplicarà el material dissenyat, però al grup control es realitzaran els tests sense l'aplicabilitat del material per tal de determinar si el material mostra efectes que, si no són aplicats, no provoquen cap millora.

Taula 3. Escoles que participen a l'estudi

Nom escola	Localitat	Titularitat	Grup experimental / Grup control
E. S.	Solsona	Pública	Grup experimental
A I	Solsona	Concertada / Privada	Grup control
E. G.	Gironella	Pública	Grup control
F. G.	Gironella	Concertada / Privada	Grup experimental
E. S. E.	Berga	Pública	Grup experimental
X	Berga	Concertada / Privada	Grup control
E. S.	Vic	Pública	Grup control
D. V.	Vic	Concertada / Privada	Grup experimental

E. S.	Súria	Pública	Grup experimental
F. S.	Súria	Concertada / Privada	Grup control
E. P.	St. Vicenç de Castellet	Pública	Grup control
F. S. V.	St. Vicenç de Castellet	Concertada / Privada	Grup experimental
E. P-A.	Manlleu	Pública	Grup experimental
V. M.	Manlleu	Concertada / Privada	Grup control
E. Ll.	Prats de Lluçanès	Pública	Grup control
F. P.	Prats de Lluçanès	Concertada / Privada	Grup experimental
E. L. S.	Santpedor	Pública	Grup experimental
Ll.	Santpedor	Concertada / Privada	Grup control
E. E. D.	Tona	Pública	Grup control
V. T.	Tona	Concertada / Privada	Grup experimental
E. H. B.	Piera	Pública	Grup experimental
A	Piera	Concertada / Privada	Grup control
E. G. J.	Jorba	Pública	Grup control
I. I.	Jorba	Concertada / Privada	Grup experimental
E. D. F. i S.	Torelló	Pública	Grup experimental
S. C.	Torelló	Concertada / Privada	Grup control
E. D. M. i B.	Igualada	Pública	Grup control
E. I.	Igualada	Concertada / Privada	Grup experimental

E. A. M.	Puig-Reig	Pública	Grup experimental
S. M.	Puig-Reig	Concertada / Privada	Grup control
E. I. C.	Centelles	Pública	Grup control
S. C.	Centelles	Concertada / Privada	Grup experimental
E. J. O. i R.	Moià	Pública	Grup experimental
E. P. M.	Moià	Concertada / Privada	Grup control
E. T. A.	Sallent	Pública	Grup control
V. S.	Sallent	Concertada / Privada	Grup experimental
E. L. S.	Manresa	Pública	Grup experimental
E.	Manresa	Concertada / Privada	Grup control
E. D. F.	Artés	Pública	Grup control
V. A.	Artés	Concertada / Privada	Grup experimental

3.2. Variables operacionals

L'estudi pretén trobar una relació causal entre la variable independent i les dependents que s'exposen a continuació, tot tenint en compte les variables de control, ja que poden condicionar els resultats perquè són factors que esdevenen en la vida real i que poden augmentar o disminuir la relació entre variable independent i variables dependents, en aquest cas. D'una banda, la variable independent és la que mostra la causa que serà suposadament responsable de causar canvis en un fenomen o situació. D'altra banda, les variables dependents mostren els resultats dels canvis produïts per la variable independent (Kumar, 1999).

3.2.1. Variable independent

La variable independent del present estudi és l'aplicació del material dissenyat, és a dir, del conte i de les activitats que deriven d'aquest.

3.2.2. Variables dependents

Vocabulari. La millora del vocabulari es mesurarà a través de les activitats que acompanyaran al conte. La mateixa activitat de descriure paraules relacionades amb el tema que és centre d'aquest estudi es farà abans i després de llegir el conte. La rúbrica de l'Annex C.1. determinarà si hi ha hagut una millora o no de la definició d'aquestes paraules concretes. La rúbrica s'haurà d'utilitzar per a cadascuna de les paraules a definir i permet avaluar segons les diferents gradacions que hi ha que corresponen als nivells 4,3,2,1 que seran els punts que s'atorguen a cada ítem. Al final s'ha de sumar tots els punts.

Ansietat i depressió. Per determinar si hi ha un efecte reductor de l'ansietat i la depressió sobre els estudiants, es farà un pretest i dos posttest fent servir una adaptació del test de Zigmond i Snaithe (1982) on s'ha de puntuar en una escala de 4 ítems. Els ítems són (a) "em sento tens/a o nerviós/a", (b) "continuo gaudint de les coses que abans gaudia", (c) "tinc una mena de por com si alguna cosa horrible estigués a punt de passar", (d) "puc riure i veure la part divertida de les coses", (e) "pensaments preocupants van a través de la meva ment", (f) "em sento alegre", (g) "puc seure a gust i sentir-me relaxat/da", (h) "em sento com si estigués alentit/da", (i) "em sento com espantat/da sentint com "papallones" a l'estómac", (j) "he perdut interès en la meva aparença", (k) "em sento inquiet/a com si hagués d'estar en moviment", (l) "espero les coses amb il·lusió", (m) "tinc una sensació sobtada de pànic", (n) "puc gaudir d'un bon llibre o de la ràdio o d'un programa de televisió". Els ítems es mesuraran a partir de la rúbrica exposada a l'Annex C.3. per tal de determinar si hi ha presència o no d'ansietat i/o depressió. Sota la taula hi ha els enunciats i entre parèntesis es determina amb una lletra A si es tracta d'ansietat i amb una lletra D si es tracta de depressió. A més a més, queda detallat a la vora de cada resposta la puntuació corresponent.

Facilitat per parlar de la mort. Aquest ítem es valorarà a través de l'activitat *explica què saps de la mort, el dol i la pèrdua* que s'inclou al pretest i als posttest. S'avaluarà a partir d'una rúbrica (vegeu Annex C.2.) els ítems dels quals han estat extrets a partir d'una adaptació de l'article de Vidal-Abarca et al. (2002), on es presenta un programari que reconeix els nodes d'informació d'un text per tal d'analitzar-lo i poder detectar aquelles parts que dificulten la comprensió del text. En el present estudi, s'utilitza la classificació de la informació per saber si el text inclou informació suficient per a poder determinar que és un text complet i que l'alumne entén els conceptes que exposa. La rúbrica permet puntuar 0, 0.5 o 1 punt segons si

l'afirmació no es compleix (0 punts), es compleix parcialment (0,5 punts) o bé es compleix totalment (1 punt).

Adquisició d'empatia per ajudar a un company/a. Per determinar si hi ha hagut un augment d'empatia després del conte i les activitats, es farà un pretest i un posttest usant una adaptació del test de Lietz et al. (2011) on els participants han de respondre "sí" o "no" a una sèrie d'afirmacions. Aquest ítem es mesurarà a través d'un test on apareixen diferents afirmacions i els participants de la realització d'una anàlisi factorial confirmatòria mitjançant un programari de variables latents (LISREL 9.1) (Jöreskog i Sörbom, 2013) amb estimació de màxima probabilitat (Inzunza, 2015).

3.2.3. Variables de control

Edat. Segons l'edat pot ser que el conte i les seves activitats tinguin un efecte amb més o menys impacte, ja que s'incidirà més en el tema i es reflexionarà sobre aquest fet amb un grau diferent segons l'edat dels infants. Al pretest i als posttest es demanarà l'edat de l'estudiant (5,6,7,8,9,10,11 o 12 anys).

Gènere. El gènere pot provocar que els resultats es vegin modificats. Al pretest i als posttest es demanarà amb quin gènere se senten identificats (home, dona, gènere no binari).

Mort d'un progenitor. L'alumnat que hagi patit aquesta experiència pot arribar a tenir un grau més elevat de coneixement sobre el tema i pot tenir avantatge per sobre dels seus companys i companyes a l'hora d'obtenir els resultats esperats. Al pretest i als posttest es demanarà als estudiants si han patit la mort d'un progenitor (no, del pare, de la mare).

3.3. Objectius de l'estudi

- Determinar si el conte i les activitats proveeixen vocabulari sobre la mort a l'alumnat d'educació primària.
- Determinar si el conte i les activitats redueixen l'ansietat a l'alumnat d'educació primària que està en procés de dol per la mort d'un progenitor.

- Determinar si el conte i les activitats redueixen la depressió a l'alumnat d'educació primària que està en procés de dol per la mort d'un progenitor.
- Determinar si el conte i les activitats faciliten la comprensió de la mort, la pèrdua i el dol com a part de la vida a l'alumnat de primària.
- Determinar si el conte i les activitats faciliten l'adquisició d'empatia per ajudar a un company/a en cas que un alumne d'educació primària pateixi la mort d'un familiar.

3.4. Proposta de recollida de dades

Les dades, totes elles quantitatives, es recolliran a través dels resultats obtinguts de les rúbriques a partir de l'anàlisi del dossier d'activitats i dels resultats dels tests per tal de determinar si hi ha hagut canvis significatius a curt i a mitjà termini després de llegir el conte i elaborar el dossier. Aquestes dades es recolliran tant del grup control com del grup experimental en el pretest, el posttest 1 i el posttest 2.

Taula 4. Cronograma de les fases d'implementació (*Gantt Chart*) adaptat d'Arrufat (2021)

FASES DE L'ESTUDI	MESOS D'UN CURS ACADÈMIC I L'INICI DEL SEGÜENT														
	S	O	N	D	G	F	M	A	M	J	J	A	S	O	
Coordinació amb les escoles	■	■	■												
Avaluació inicial (pretest)				■											
Lectura del conte					■										
Dossier d'activitats					■	■									
Avaluació final (posttest 1)							■								
2na avaluació (posttest 2)														■	

En aquesta taula queda recollit quan s'implementarà cada fase de l'estudi. El primer trimestre estarà destinat al disseny de l'estudi que es pretén dur a terme. L'avaluació inicial es farà just abans de Nadal i no serà fins després que es començarà amb la lectura del conte, per no

trencar la dinàmica i poder anar treballant la lectura i el dossier d'activitats durant el segon trimestre de manera ininterrompuda. No serà fins al març que es farà l'avaluació final 1, és a dir, quan s'hagi finalitzat el recull d'activitats. Es deixarà un descans de set mesos per tal que l'alumnat pugui anar assimilant els continguts treballats i, al curs següent, concretament a l'octubre, es tornarà a passar el posttest per veure si hi ha hagut algun canvi significatiu, sigui positiu o negatiu, respecte al posttest 1 i al pretest.

3.5. Proposta d'anàlisi de dades

Per tal d'analitzar les dades, es farà una comparació entre el pretest, el posttest 1 i el posttest 2 i entre el grup experimental i el grup control, per determinar els canvis que hi ha hagut al llarg del temps en funció de si el treball del conte i el dossier han resultat una eina per modificar aquests resultats de manera positiva.

Per tal de tenir en compte les variables estranyes, s'utilitzarà el mètode ANCOVA, en el qual, mitjançant un mètode estadístic, es pot determinar si els factors previstos, en aquest cas edat, gènere i mort d'un progenitor, afecten en els resultats de l'estudi proposat (LearnCuriously, 2018).

Finalment, s'entraran totes les dades al programari IBM® SPSS® per tal d'extreure'n els resultats acurats i detectar patrons que s'esdevenen. Aquesta anàlisi es recollirà en un informe final on quedaran recollits tots els canvis que s'han produït en els resultats.

3.6. Hipòtesis

Per tal d'elaborar les hipòtesis, el present treball s'ha basat en els tipus d'hipòtesis mostrades per Kumar (1999). Dels tipus explicats, s'ha cregut convenient fer servir la que té en compte dos tipus d'hipòtesis per a cada objectiu d'aquest estudi. D'una banda, hi ha una hipòtesi nul·la que mostra que no hi ha hagut cap canvi i, d'altra banda, hi ha una hipòtesi de diferència, en la qual es preveu que hi haurà un canvi, però no se n'especifica el grau.

Hipòtesis de l'objectiu 1

H1₀: El conte i les activitats derivades d'aquest no proveeixen de manera significativa vocabulari sobre la mort i les emocions derivades d'aquesta a l'alumnat d'educació primària.

H1: El conte i les activitats derivades d'aquest proveeixen de manera significativa vocabulari sobre la mort i les emocions derivades d'aquesta a l'alumnat d'educació primària.

Hipòtesis de l'objectiu 2

H2₀: El conte i les activitats derivades d'aquest no redueixen significativament l'ansietat a l'alumnat d'educació primària que està en procés de dol per la mort d'un progenitor.

H2: El conte i les activitats derivades d'aquest redueixen significativament l'ansietat a l'alumnat d'educació primària que està en procés de dol per la mort d'un progenitor.

Hipòtesis de l'objectiu 3

H3₀: El conte i les activitats derivades d'aquest no redueixen significativament la depressió a l'alumnat d'educació primària que està en procés de dol per la mort d'un progenitor.

H3: El conte i les activitats derivades d'aquest redueixen significativament la depressió a l'alumnat d'educació primària que està en procés de dol per la mort d'un progenitor.

Hipòtesis de l'objectiu 4

H4₀: El conte i les activitats derivades d'aquest no faciliten de manera significativa parlar de la mort, la pèrdua i el dol com a part de la vida a l'alumnat de primària.

H4: El conte i les activitats derivades d'aquest faciliten de manera significativa parlar de la mort, la pèrdua i el dol com a part de la vida a l'alumnat de primària.

Hipòtesis de l'objectiu 5

H5₀: El conte i les activitats derivades d'aquest no faciliten significativament l'adquisició d'empatia per ajudar a un company/a en cas que un alumne d'educació primària pateixi la mort d'un familiar.

H5: El conte i les activitats derivades d'aquest faciliten significativament l'adquisició d'empatia per ajudar a un company/a en cas que un alumne d'educació primària pateixi la mort d'un familiar.

Les hipòtesis esmentades se centren en els resultats generals que poden esdevenir després d'analitzar les dades de l'estudi. Tot i això, cal tenir en compte que hi ha molts factors que poden influir en les dades, ja que l'aprenentatge és molt complex.

La meua hipòtesi és que no hi haurà un canvi molt significatiu de les dades, però sí que hi haurà una lleugera millora, sobretot per l'acció de les activitats, pel fet que és on es pot profunditzar més en el treball del tema que és objecte d'estudi.

3.7. Limitacions previstes

Les limitacions que es preveuen en aquest estudi són diverses. En primer lloc, s'hauria de poder fer un altre posttest a llarg termini per veure si aquest impacte encara existeix al cap d'un temps.

D'altra banda, la recollida i l'anàlisi de dades poden concloure quelcom que no sigui justificat per la implementació del conte i les activitats, perquè es pot donar el cas que hi hagi alguna variable externa que no contempla aquest estudi que modifiqui les dades obtingudes.

Una altra limitació és que hi hagi molt pocs alumnes que hagin patit la mort d'un dels progenitors i el consegüent dol, fet que provocarà que hi hagi una mostra massa petita per extreure'n conclusions generals i que els resultats es puguin veure modificats.

4. Refèrencies bibliogràfiques

- Arrufat, L. (2021). Què podem fer davant de conductes disruptives?: *estratègies educatives proposades per a implementar dins l'aula* (Treball de Fi de grau no publicat). Universitat de Barcelona. Recuperat de: <http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/179145>
- Daugherty, P. (2021). Grief as an effective storytelling tool. *Death Studies*, (0), 1-4. Recuperat de: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07481187.2021.1916193>
- Decret 119/2015, de 23 de juny, d'ordenació dels ensenyament de l'educació primària. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 6900, del 26 de juny de 2015. Recuperat de: <http://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/6900/1431926.pdf>
- Institut d'Estudis Catalans (s.d.). *Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans*. Recuperat el 17 de març de 2022. Recuperat de: <https://dlc.iec.cat>
- Inzunza, M. (2015). Adaptation and development pf the Empathy Assessment Index (EAI). *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 39 (3), 239-255. Recuperat de: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01924036.2014.989245>
- Ellis, C. (1993). "There are survivors": Telling a story of sudden death. *Death Studies*, 34 (4), 711-730. Recuperat de: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1111/j.1533-8525.1993.tb00114.x>
- Escalante de Urrecheaga, D. i Caldera, R. (2008). Literatura para niños: una forma natural de aprender a leer. *Educere*, 12 (43), 669-678. Recuperat de: http://ve.scielo.org/scielo.php?pid=S1316-49102008000400002&script=sci_arttext
- Flahault, C., Dolbeault, S., Sankey, C. i Fasse, L. (2018). Understanding grief in children who have lost a parent with cancer: How do they give meaning to this experience? Results of an interpretative phenomenological analysis. *Death Studies*, 42 (8), 483-490. Recuperat de: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07481187.2017.1383951>
- Gilbert, K. R. (2002). Taking a narrative approach to grief research: Finding meaning in stories. *Death Studies*, 26 (3), 223-239. Recuperat de: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07481180211274>
- Jöreskog, K.G. i Sörbom, D. (2013). *LISREL per a windows* (versió 9.1.) [programari informàtic]. Scientific Software International. Recuperat de: <https://ssicentral.com/index.php/products/lisrel/>
- Koehler, K. (2010). Grief bibliotherapy and beyond for grieving children and teenagers. *Death Studies*, 34 (9), 854-860. Recuperat de: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07481181003772721>
- Kosminsky, P. S. (2021). This is your brain on grief. *Death Studies*, (0), 1-3. Recuperat de: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07481187.2020.1868096>

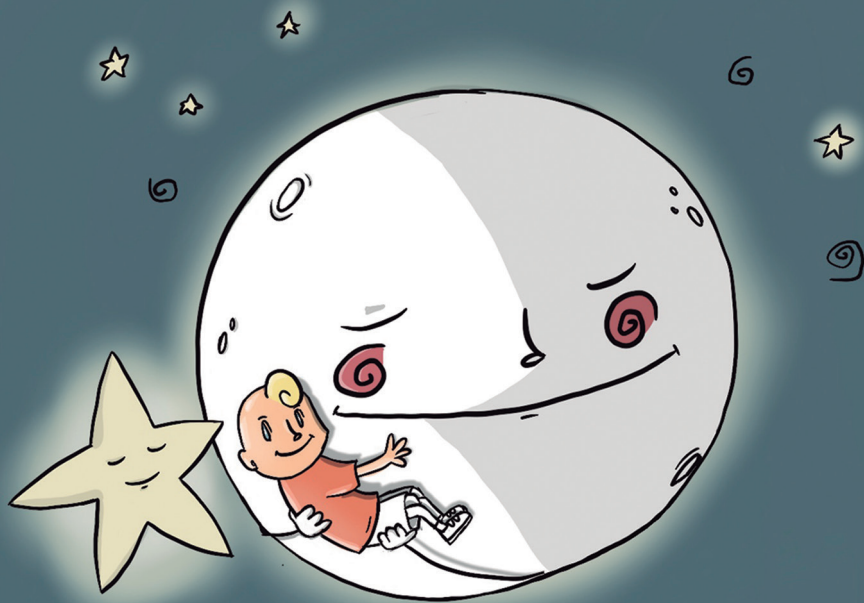
- Kumar, R. (1999). Research methodology: A step-by-step guide for beginners. Sage. Recuperat de: http://www.sociology.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/06/Ranjit_Kumar-Research_Methodology_A_Step-by-Step_G.pdf
- Lietz, C., Gerdes, K., Sun, F., Geiger, J., Wagaman, M., Segal, E. (2011). The Empathy Assessment Index (EAI): A confirmatory Factor Analysis of a Multidimensional Model of Empathy. *Journal of the society for social work and reasearch*, 2 (2), 104-124. Recuperat de: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/epdf/10.5243/jsswr.2011.6>
- Learncuriously (2018). Demystifying statistical analysis 5: *The ANCOVA expressed in linear regression*. The curious learner. Recuperat de: <https://learncuriously.wordpress.com/2018/09/22/ancova/>
- Lytje, M. (2018). Voices that want to be heard: Using bereaved Danish students suggestions to Update school bereavement response plans. *Death Studies*, 42 (4), 254-267. Recuperat de: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07481187.2017.1346726>
- Neimeyer, R. A., Klass, D. i Dennis, M. R. (2014). A social constructionist account of grief: Loss and the narration of meaning. *Death Studies*, (0), 1-14. Recuperat de: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07481187.2014.913454>
- Neimeyer, R. A., Torres, C. i Smith, D. (2011). The virtual dream: Rewriting stories of loss and grief. *Death Studies*, 35 (7), 646-672. Recuperat de: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07481187.2011.570596>
- Roman, A. (2016, 11 de setembre). *Rúbrica para evaluar un concepto*. [Diapositives de PowerPoint]. SlideShare. Recuperat de: <https://es.slideshare.net/AmericaRoman1/2-rbrica-para-evaluar-un-concepto-1>
- Stylianou, P. i Zembylas, M. (2018). Peer suport for bereaved children: Setting eyes on children's views through an educational action research projecte. *Death Studies*, 42 (7), 446-455. Recuperat de: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07481187.2017.1369472>
- Tapiador, M. J. (2010). *Intervención en el duelo desde la regulación emocional* [Projecte Final de Màster, Universitat de Barcelona]. Dipòsit digital de la Universitat de Barcelona. Recuperat de: http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/112373/7/TFP_Maria_Jose_Tapiador.pdf
- Termcat. (2017). Test d'autoavaluació de diccionaris: text complet del test. Recuperat de: https://www.termcat.cat//docs/PDF/Test_Autoavaluacio_Diccionaris.pdf
- Tesouro, M. (2013). Treballem la mort i el dol a l'escola: Activitats per treballar a l'aula de CI. *Grup d'intervenció psicològica en emergències i catàstrofes de les Illes Balears*. Recuperat de: <https://psicologosemergenciasbalears.wordpress.com/2016/01/10/treballem-la-mort-i-el-dol-a-lescola/>
- Vidal-Abarca, E., Reyes, H., Gilabert, R., Calpe, J., Soria, E., i Graesser, A. (2002). ETAT: Expository text analysis tool. *Behaviour Research Methods, Instruments & Computers*,

34 (1), 93-107. Recuperat de:
<https://link.springer.com/content/pdf/10.3758/BF03195428.pdf>

Zigmond, A. S. i Snaithe, R. P. (1983). The hospital anxiety and depression scale. *Acta
psychiatrica scandinavica*, 67 (6), 361-370. Recuperat de:
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1600-0447.1983.tb09716.x>

Marta Vila Ibarbia

**Annex A: Material creat: conte i
dossier d'activitats**

DES DEL CEL

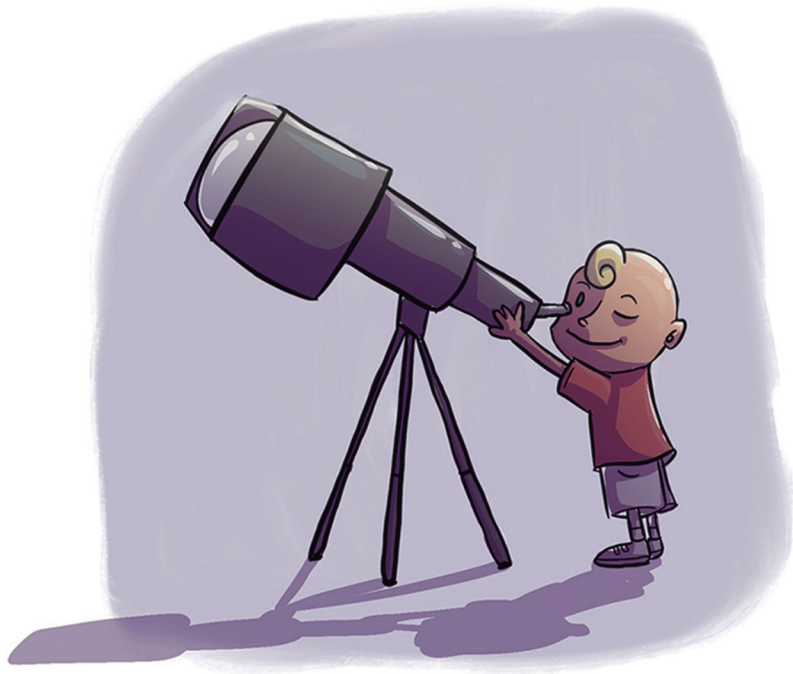
MARTA VILA

IL·LUSTRACIONS
MARINA SALCEDO
ARIADNA PERELLA

Un conte que ve des del cel i va cap al cel.
Per al meu pare.

La lluna brillava plena en el cel i contemplava la terra, sabent-se estranya i contenta de poder il·luminar i acompanyar en el descans de tots els seus habitants.

Aquella nit se sentia especialment nostàlgica perquè recordava al seu estimat petit Lluç, que cada nit l'observava des del telescopi de la seva habitació.

Feia dos dies que en Lluç no apareixia i la lluna no podia trobar aquells ulls blaus ansiosos de descobrir tot allò que passava fora del planeta.

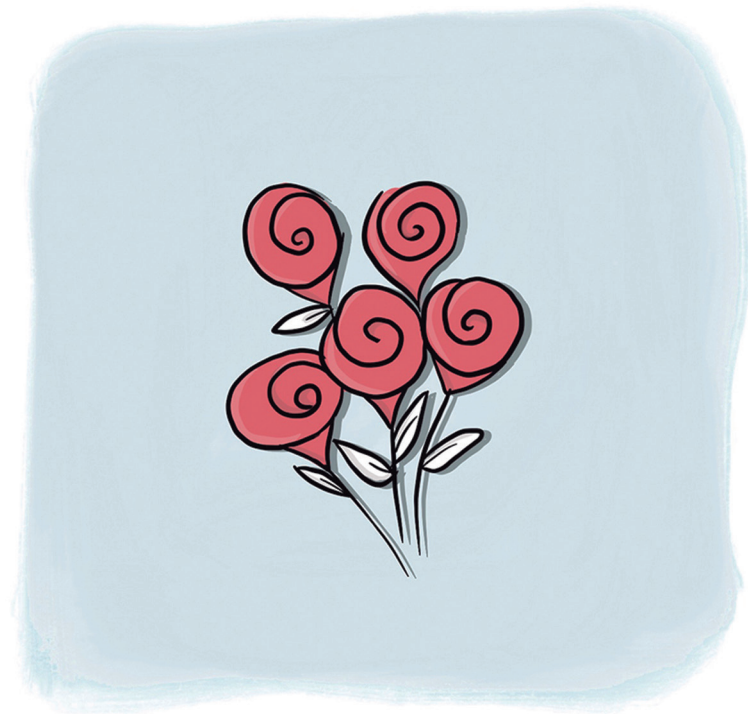
Tres dies més tard, va tornar a veure al petit Lluc, però en comptes de veure l'ànsia i la passió al seus ulls, va veure com li queia una llàgrima rere l'altra.

La lluna també es va posar trista, no sabia què li passava ni com podia ajudar-lo, però sabia que passava alguna cosa.

Va observar la vida d'en Lluc durant els següents dies. Veia com estava moltes hores sol a l'habitació, plorant desconsoladament a la vora de la mare o la seva germana petita. També veia com anava cada dia a l'escola, on els companys i companyes el rebien amb una forta abraçada i un rostre que demostrava preocupació i tristesa.

La lluna, al cap d'uns dies, va veure com en Lluç i la seva família anava a comprar un ram de roses vermelles. Després de dirigir-se al cementiri, les van dipositar sobre un nínxol amb una làpida on hi havia un nom i uns anys gravats.

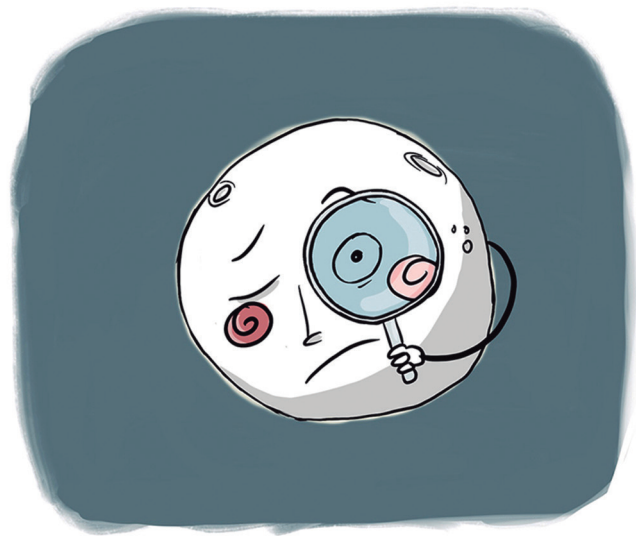
Va ser en aquest moment quan la Lluna es va donar compte que el pare d'en Lluç havia mort.

Desorientada i perduda, no sabia com gestionar aquella situació. Com podia fer-lo sentir millor? Havia de deixar-lo estar trist? Havia d'animar-lo? Feta un embolic, la Lluna va decidir que el primer que havia de fer era veure com actuaven les persones de la seva vora per aprendre la manera més correcta per ajudar al seu amic mentre estava en el procés de dol.

Va observar com la mare acaronava els seus fills cada nit abans d'anar a dormir, com els escoltava i com intentava fer-los entendre què havia passat i què estava passant tot posant nom a les seves emocions.

Va veure que la mare intentava de totes totes acompanyar-los en molts moments i intentava cuidar els petits detalls per fer sentir valorat i estimat en Lluç i la seva germana.

D'altra banda, va veure com els companys i companyes de la classe d'en Lluç l'abraçaven cada dia a l'entrar, com li proposaven fer plans que a ell li agradaven per fer-lo sentir millor o com l'escoltaven quan ho necessitava.

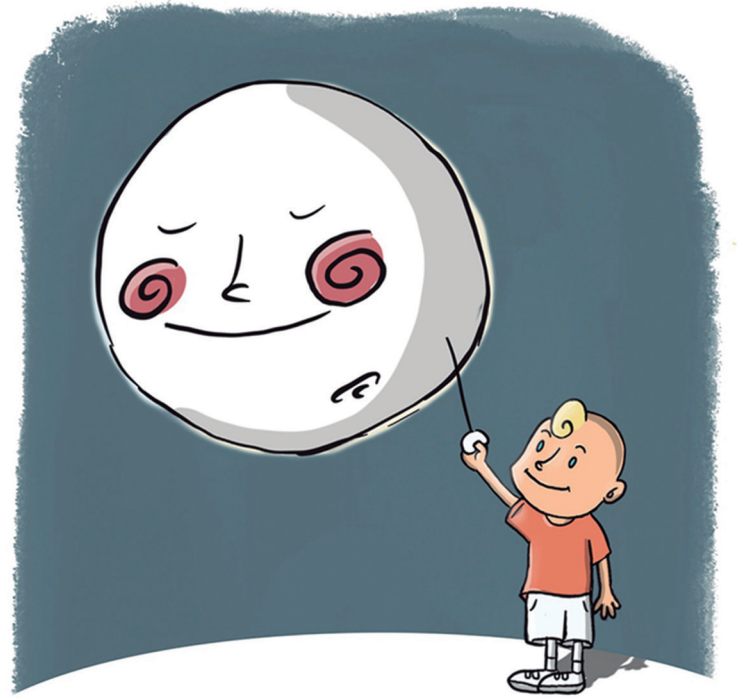
La mestra, per la seva banda, parlava de la situació obertament amb la classe perquè tothom pogués prendre consciència de la situació d'en Lluç i feien dinàmiques, activitats i jocs perquè cadascú pogués expressar com se sentia davant d'aquesta problemàtica i moltes altres en què l'alumnat es trobava en el seu dia a dia.

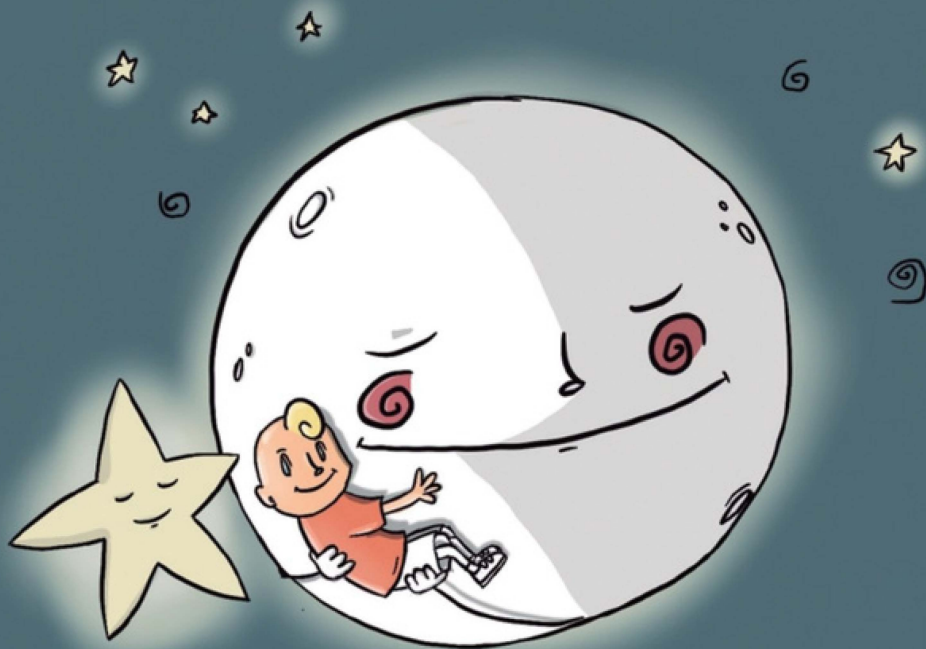
La Lluna, va veure com, dia rere dia, en Lluc començava a riure més, gaudia del què feia i estava més tranquil, tot i que de tant en tant plorava mirant una fotografia del seu pare, o bé quan algú en feia algun comentari en un moment donat.

Així, la Lluna va aprendre que el més important és estar al costat de totes aquelles persones que estimes, escoltar-los i abraçar-los quan els fa falta i intentar que tornin a gaudir de la vida després d'una pèrdua tant dolosa com és la d'un ésser estimat.

La Lluna, decidida a ajudar a tothom que passés per una situació semblant va decidir col·locar un puntet al cel cada vegada que es moria algú perquè així, cada nit, la gent pogués mirar el cel i recordés aquelles persones estimades que havien mort, però que, d'una manera o altra, els acompanyen en la seva vida mentre siguin recordats i estimats.

DES DEL CEL

Dossier d'activitats

DE QUI ÉS AQUEST QUADERN?

.....

EDAT

.....

AMB QUIN GÈNERE T'IDENTIFIQUES?

HOME

GÈNERE NO BINARI

DONA

HAS PATIT MAI LA MORT D'UN PROGENITOR?

NO

SÍ, DEL PARE

SÍ, DE LA MARE

ABANS DE LA LECTURA

1. Què et suggereix la portada? I el títol?

.....
.....

2. De què creus que tractarà aquest conte? Per què?

.....
.....
.....

2. Què fa per sentir-se millor?

.....
.....

3. Qui o què l'ajuda?

.....
.....

4. Fes un dibuix de la història.

A large rectangular box with a dotted border, intended for a student to draw a scene from the story.

COMPRESIÓ LECTORA

1. Què li passa a en Lluc quan se li mor el pare? Com se sent?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

COMPENSIÓ DEL TEMA

1. És el mateix estar mort que ser un ésser inert? Per què?

.....
.....

2. Fes una llista de 4 éssers que no et faria res que es morissin i 4 que t'afectaria molt.

No em faria res	M'afectaria molt
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.

3. Per què creus que ens morim?

.....
.....

4. Marca amb una X aquelles afirmacions que creguis que responen a la pregunta "què és estar viu?"

Es com estem nosaltres.

És agradable.

És desagradable.

És quan estem dormint.

És menjar.

És el què fan les pedres.

És el què fan les papallones.

És estar a la Terra.

És estar al cel.

És quan ens movem.

És menjar, veure, respirar.

És riure, plorar.

És estar quiet.

És néixer i créixer.

És estar mort.

És ser molt feliç.

És ser un estel.

És ser un fantasma.

És poder fer moltes coses.

És no fer res.

REFLEXIÓ

5. Què és per a tu el dol?

.....
.....
.....

6. Cerca a internet com viuen la mort i el dol en altres cultures.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

1. Com creus que et sentiries i què faries tu si et trobessis amb la mateixa situació que en Lluc?

.....
.....
.....

2. Com creus que et sentiries i què faries tu si et trobessis amb la mateixa situació que la mare d'en Lluc?

.....
.....
.....

3. Com creus que et sentiries i què faries tu si et trobessis amb la mateixa situació que els companys/es de classe d'en Lluc?

.....
.....
.....

4. Com creus que et sentiries i què faries tu si et trobessis amb la mateixa situació que la mestra d'en Lluc?

.....
.....
.....

5. Si estiguessis al lloc d'en Lluc, què faries per estar millor?

.....
.....
.....

6. Com dibuixaries la mort?

A large square frame made of small black dots, intended for drawing.

7. T'agrada pensar que les persones que han mort estan al cel i són una estrella? Per què?

.....
.....
.....
.....

8. Si en Lluc fos un company de classe, com l'acompanyaries?

.....
.....
.....

9. Com pot expressar en Lluc les seves emocions? Com ho expressaries tu?

.....
.....
.....

10. Com creus que se sentia la Lluna?

.....
.....
.....

COMPARTIR

11. Amb què t'ha ajudat aquesta història?

.....
.....
.....

12. Quines persones t'agradaria que t'acompanyessin si et trobessis en una situació semblant?

.....
.....

13. Com t'agradaria que et tractessin si et trobessis en una situació semblant al cap d'un temps de la mort?

.....
.....
.....

14. Si haguessis de canviar alguna cosa d'aquest conte, què canviaries? Per què?

.....
.....
.....

1. Has acompanyat mai a algú en procés de dol? Quin tipus de dol va ser? Com vas actuar?

.....
.....
.....
.....

2. Explica una experiència propera que hagis tingut amb la mort. Com et vas sentir? Com vas actuar? Ara actuaries diferent?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Entrevista a algú proper.

Com et dius?

Quants anys tens?

S'ha mort algú del teu entorn? Qui?

Com et vas acomiadar?

.....

.....

Què creus que passa després de morir?

.....

.....

4. Coneixes alguna altra història que traci aquest tema (llibre, pel·lícula, sèrie...)? Com es diu? Sobre què anava?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Si és el cas que has patit una mort propera, escriu una carta tot exposant records que tinguis amb aquesta persona o animal.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ACTIVITAT PRÀCTICA

1. *Role-playing*: Feu grups de set a deu persones. Cadascú de vosaltres es repartirà els següents rols:

- Lluc
- Germana
- Mare
- Lluna
- Mestra
- Companys/es de classe

Representeu el conte davant la resta de la classe.

Després, respon les preguntes individualment:

- Quin personatge has sigut?

- Com t'has sentit?

.....

ESPAI PER PREPARAR EL GUIÓ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EMOCIONS

1. Com et sentiries en cada situació?

- Quan hi ha hagut una baralla amb un amic a l'estona del pati.

.....

- Quan estàs fent el cagatió.

.....

- Quan és el teu aniversari.

.....

- Quan la mare o el pare et llegeixen un conte abans d'anar a dormir.

.....

- Quan et banyes a la platja durant l'estiu.

.....

- Quan estàs castigat a la teva habitació.

.....

- Quan entres a una botiga i caus de cul a terra.

.....

- Quan corres.

.....

- Quan estàs fent una obra de teatre.

.....

- Quan estàs jugant un partit de futbol, voleibol o qualsevol altre joc amb els teus companys.

.....

- Quan estàs dormint fora de casa la nit de colònies.
.....
- Quan estàs fent deures.
.....
- Quan estàs fent plàstica a l'aula.
.....
- Quan estàs dins de la consulta del dentista.
.....
- Quan se'n va el llum de casa i quedem a les fosques.
.....
- Quan no has guanyat el concurs de dibuix.
.....
- Quan la mestra dona una llaminadura a tothom menys a tu.
.....
- Quan menges un pastís.
.....
- Quan passeges pel bosc.
.....
- Quan estàs estirat sobre el llit escoltant una cançó.
.....
- Quan un més gran que tu t'ha fet una puntada de peu sense cap motiu.
.....

2. Et fan por aquests animals o situacions? Digues sí o no.

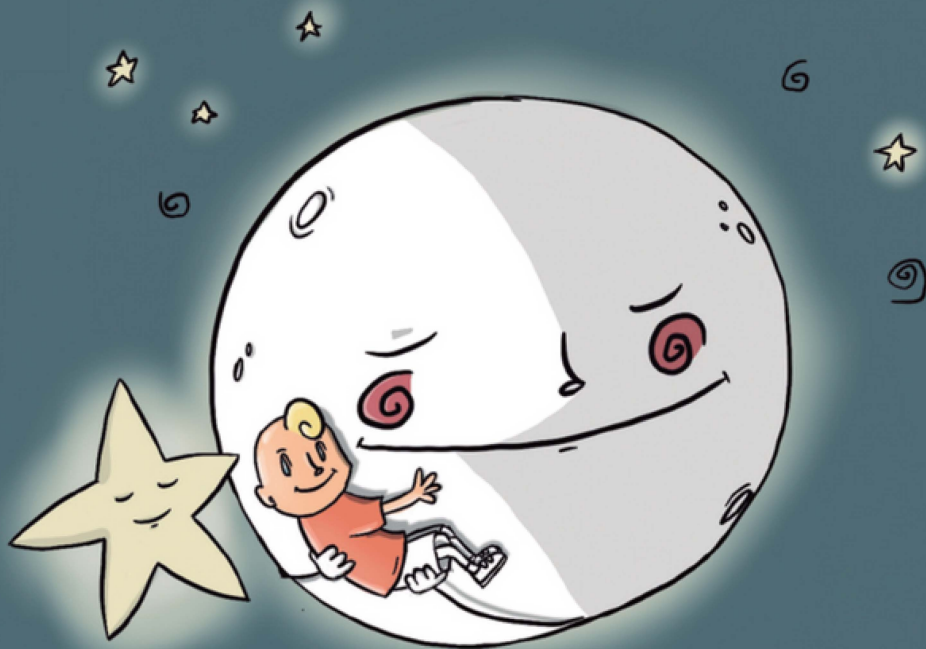
- Els coloms, gallines i ocells de ploma.
- Caure des de dalt d'un castell molt alt.
- Les aranyes.
- Perdrem en un lloc amb molta gent.
- Estar sol en una habitació.
- Les serps.
- Morir-me.
- Els crits.
- Una tempesta amb llamps i trons.
- Els lladres.
- Que em piguin i em facin mal.

3. Hi ha alguna altra cosa que et faci por?

.....
.....

Marta Vila Ibarbia

Annex B: Pretest i posttest

DES DEL CEL

Pretest i posttest

PRETEST

Quina edat tens?

.....

Amb quin gènere t'identifiques? Encercla la resposta.

Home

Gènere no binari

Dona

Has patit mai la mort d'un progenitor? Encercla la resposta.

No

Sí, del pare

Sí, de la mare

Defineix les següents paraules:

Mort:

Dol:

Taüt:

Làpida:

Què en saps de la mort, el dol i la pèrdua?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Marca amb una X la resposta que sigui vertadera per a tu:

- Em sento tens/a o nerviós/a:
La major part del temps
Moltes vegades
De tant en tant
Gens
- Continuo gaudint de les coses que abans gaudia:
Exactament igual
No ben bé tant
Només una mica
Gairebé gens
- Tinc una mena de por com si alguna cosa horrible estigués a punt de passar:
Definitivament i de mala manera
Sí, però no molt malament
Una mica, però no em preocupa
Gens
- Puc riure i veure la part divertida de les coses:
Tant com sempre
Ara no ben bé tant
Definitivament ara no tant
Gens
- Pensaments preocupants van a través de la meva ment:
La major part del temps
Moltes vegades
Algunes vegades, però no sovint
Només ocasionalment
- Em sento alegre:
De cap manera
No sovint
Alguna vegada
La major part del temps

Puc seure a gust i sentir-me relaxat/da:

- Definitivament
- Normalment
- No sovint
- Gens

Em sento com si estigués alentit/da:

- La major part del temps
- Molt sovint
- Alguna vegada
- Gens

Em sento com espantat/da sentint com "papallones" a l'estómac:

- Gens
- Ocasionalment
- Força sovint
- Molt sovint

He perdut interès en la meva aparença:

- Definitivament
- No tinc tanta cura com hauria
- Potser no tinc cura del tot
- Tinc la mateixa cura que sempre

Em sento inquiet/a com si hagués d'estar en moviment:

- Moltíssim
- Molt
- No gaire
- Gens

Espero les coses amb il·lusió:

- Com sempre
- Una mica menys del que solia
- Definitivament menys del que solia
- Gens

Tinc una sensació sobtada de pànic:

- Molt sovint
- Sovint
- No molt sovint
- Gens

Puc gaudir d'un llibre, de la ràdio o d'un programa de la televisió:

- Sovint
- De vegades
- Poc sovint
- Molt poques vegades

Contesta amb SÍ o NO les següents afirmacions:

Puc imaginar-me com és estar en el lloc de l'altre.

Quan veig a un estrany plorar, tinc ganes de plorar.

Puc dir com em sento emocionalment perquè sento com se sent el meu cos.

Quan un amic està trist i m'afecta profundament, no m'interfereix en la qualitat de la meva vida.

Quan veig a un amic plorant, em venen ganes de plorar.

Sento el que una altra persona sent, inclús si no conec a la persona.

Quan estic amb una persona trista, em sento trist.

Puc distingir la diferència entre els sentiments dels altres i els meus.

Quan tinc cura profundament per la gent, sento com si les seves emocions fossin les meves.

Puc explicar als altres com em sento.

Em sento abromat per l'ansietat d'altres persones.

Quan un amic està content, em poso content.

Em descriu bé la uniformitat emocional.

Quan un amic està trist, em sento trist.

Puc diferenciar els sentiments dels meus amics dels meus propis.

Puc imaginar què sent un personatge en un llibre ben escrit.

Puc veure els sentiments dels altres sense sentir-me abromada per ells.

Marta Vila Ibarbia

Annex C: Instruments de recollida de dades

A.1. Rúbrica d'avaluació de les definicions

Taula 1: Rúbrica d'avaluació de les definicions. Adaptada de Roman (2016) i de Termcat (2017)

CATEGORIA	4	3	2	1	PUNTS
Enteniment del concepte	Reflecteix un enteniment complet del concepte que aborda.	Reflecteix enteniment substancial del concepte que aborda.	Reflecteix algun enteniment del concepte que aborda.	Reflecteix un enteniment. Molt limitat del concepte que aborda.	
Contingut	El tema és clar i ben enfocat. Es destaca la idea principal i se sosté amb informació detallada.	La idea principal és clara, però la informació de sosteniment és general.	La idea principal és una mica clara, però es necessita més informació de sosteniment.	La idea principal no és clara. Sembla que hi hagi una recopilació desordenada de la informació.	
	La definició està escrita amb un valor ampli.	La definició conté algun element concret, però té en compte el sentit ampli d'una definició.	La definició inclou força elements concrets i fa que no respecti que la definició ha de tenir un sentit ampli.	La definició és concreta, sense tenir en compte el sentit ampli propi d'una definició.	
	La definició inclou trets objectius (estructura, dimensions, distribució, etc.) i trets externs (causa, finalitat, utilitat, etc.)	La definició inclou trets objectius (estructura, dimensions, distribució, etc.) i algun tret extern (causa, finalitat, utilitat, etc.)	La definició inclou trets objectius (estructura, dimensions, distribució, etc.), però no trets externs (causa, finalitat, utilitat, etc.)	La definició no inclou trets objectius (estructura, dimensions, distribució, etc.) ni trets externs (causa, finalitat, utilitat, etc.)	
Precisió del contingut	Tot el contingut de la definició és cert.	La definició bastants fets certs sobre el tema.	La definició conté pocs fets certs sobre el tema.	La definició no conté cap fet cert sobre el tema.	
Redacció	Està escrit de manera impersonal.	Mínim dues paraules estan escrites de manera impersonal.	Només una paraula està escrita de manera impersonal.	No hi ha cap paraula escrita de manera impersonal.	
	Utilitza un nom adequat per començar la definició.	Inicia la definició amb una paraula adequada, però no és un nom.	Inicia la definició amb una paraula no gaire adequada i no és un nom.	Comença la definició amb una paraula inadequada.	
TOTAL:					

A.2. Rúbrica d'avaluació del text expositiu

Taula 2: Rúbrica per avaluar el text expositiu. Adaptada de Vidal-Abarca et al. (2002).

ÍTEMS A AVALUAR	0 punts	0,5 punts	1 punt
S'inclouen les definicions dels conceptes.			
S'inclouen enunciats comparatius. S'inclouen regularitats estadístiques (com la universalitat de la mort).			
S'inclouen fets possibles.			
S'inclouen afirmacions sobre estats mentals o emocionals, creences, actituds o sentiments.			
S'inclouen fets estàtics que descriuen una situació en un entorn social.			
S'inclouen afirmacions sobre canvis físics o socials.			
S'inclouen afirmacions sobre els canvis que es produeixen al món físic i social i també cognitivament.			
S'inclouen declaracions sobre accions que s'iniciïn de manera intencionada per un agent humà amb el propòsit d'aconseguir un estat o esdeveniment particular.			
S'inclouen activitats mentals intencionades que es poden aconseguir o no mitjançant la realització d'accions.			
PUNTS TOTALS:			

A.3. Puntuació test ansietat i depressió

Taula 3: Rúbrica per determinar l'ansietat i la depressió dels participants.

		NÚMERO DE LA PREGUNTA															
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14		
ANSIETAT	0																PUNTUACIÓ FINAL ANSIETAT:
	1																
	2																
	3																
DEPRESSIÓ	0																PUNTUACIÓ FINAL DEPRESSIÓ:
	1																
	2																
	3																

Em sento tens/a o nerviós/a (A): La major part del temps (3) Moltes vegades (2) De tant en tant (1) Gens (0). Continuo gaudint de les coses que abans gaudia (D): Exactament igual (0) No ben bé tant (1) Només una mica (2) Gairebé gens (3) Tinc una mena de por com si alguna cosa horrible estigués a punt de passar (A): Definitivament i de mala manera (3) Sí, però no molt malament (2) Una mica, però no em preocupa (1) Gens (0). Puc riure i veure la part divertida de les coses (D): Tant com sempre (0) Ara no ben bé tant (1) Definitivament ara no tant (2) Gens (3). Pensaments preocupants van a través de la meva ment (A): La major part del temps (3) Moltes vegades (2) Algunes vegades, però no sovint (1) Només ocasionalment (0). Em sento alegre (D): De cap manera (3) No sovint (2) Alguna vegada (1) La major part del temps (0). Puc seure a gust i sentir-me relaxat/da (A): Definitivament (0) Normalment (1) No sovint (2) Gens (3). Em sento com si estigués alentit/da (D): La major part del temps (3) Molt sovint (2) Alguna vegada (1) Gens (0). Em sento com espantat/da sentint com "papallones" a l'estómac (A): Gens (0) Ocasionalment (1) Força sovint (2) Molt sovint (3) He perdut interès en la meva aparença (D): Definitivament (3) No tinc tanta cura com hauria (2) Potser no tinc cura del tot (1) Tinc la mateixa cura que sempre (0). Em sento inquiet/a com si hagués d'estar en moviment (A): Moltíssim (3) Molt (2) No gaire (1) Gens (0). Espero les coses amb il·lusió (D): Com sempre (0) Una mica menys del que solia (1) Definitivament menys del que solia (2) Gens (3). Tinc una sensació sobtada de pànic (A): Molt sovint (3) Sovint (2) No molt sovint (1) Gens (0). Puc gaudir d'un llibre, de la ràdio o d'un programa de la televisió (D): Sovint (0) De vegades (1) Poc sovint (2) Molt poques vegades (3).